

Una de les peces per conèixer la realitat social i cultural d'un poble és disposar de les claus que obren el passat. Aquest és un treball que fan historiadors com Andreu Ramis i molts d'altres del nostre entorn, el duen a terme amb el seu esforç personal, tal volta d'una manera massa voluntarista per manca d'un suport institucional que s'ha torbat massa a arribar i que, potser, encara no s'hagi consolidat. I no obstant això, la seva feina és imprescindible. Com s'ha dit abans, a l'informe anterior a aquesta entrevista, la recuperació de la memòria és el fonament per construir el futur i, en aquest sentit, cada peça, cada estudi que es fa, és una pedra que contribueix a aixecar l'edifici en el qual tots hem de conviure.

Les claus de la identitat

S. V.

-Parlam de patrimoni intangible, què volem dir, on ens trobam?

-Quan parlem de patrimoni etnològic o de patrimoni intangible, el primer que s'ha de fer és ser conscient dels dèficits que patim. A les Illes, duim molts d'anys de retard. Encara ara, quan parlem de preservar el patrimoni ho solem fer des d'una perspectiva cultural, amb relació a l'arquitectura o, més extensament, a l'art, sense rela-

cionar-lo amb el seu entorn social. És el mateix que passa amb el patrimoni natural. Fins fa relativament poc predominaven els plantejaments exclusivament naturistes, de conservació de les espècies. Interessava conservar les espècies, encara que fos a un zoològic, fora del seu hàbitat natural. Ara, per contra, hom sap que la preservació no es pot deslligar de l'entorn, de les condicions naturals que han fet possible la seva evolució i pervivència. I dos cèntims del mateix passa amb la cultura. Una peça deslligada del seu entorn perd valor. Per això quan parlem de patrimoni ho hem de fer de manera global, tot entenent que al darrere sempre hi ha una part d'intangibilitat. Rere una obra artística, per exemple, hi ha tots els condicionants socials, econòmics, les creences, el llenguatge, els símbols... que l'han feta possible. Així ho entén la nova museologia. No debades enguany s'ha dedicat el Dia Mundial del Museu al patrimoni que anomenam "intangible".

"El patrimoni etnològic no existeix per si mateix, sinó que és la societat que li atorga aquest caràcter de patrimoni"

-Ha començat per dir que anam endarrerits.

-És cert. A altres indrets hi ha moltes experiències d'ecomuseus i centres d'interpretació. Aquí no. Hi ha molts de projectes de futur. S'han fet algunes coses, des de "SA NOSTRA" hi hem contribuït amb exposicions i jornades sobre cultura popular. El dossier que es va fer per demanar la declaració de Menorca com a Reserva de la Biosfera és molt important. També les enciclopèdies de Menorca, d'Eivissa I Formentera, i de Mallorca... No sé, si enumeram tots els treballs o les iniciatives preses des de les institucions o per particulars, pot ser que ens formem una idea equivocada. Potser pensem que, malgrat tot, es fan moltes coses, però... jo no tenc aquesta impressió. En tot cas podem dir que hi ha aportacions aïllades de gran vàlua, com els estudis del pare Llopart o els d'antropologia de Trias, però no tenim una obra general.

MANCA DE TRADICIÓ ACADÈMICA

-Quina explicació li dona?

-No hi ha una tradició acadèmica. A la universitat són estudis marginals. Hi ha assignatures de cultura popular, de filosofia antropològica... no passa d'aquí. Només ara, enguany, la UNED ha creat la llicenciatura d'antropologia social i cultural, que ja veurem què dona de si. Això és així. Ara bé, quines són les causes que ens han duit a aquesta situació? Per començar cal dir que la Guerra Civil o, més ben dit, la dictadura franquista provocà un trencament o, si més no, provocà una total discontinuïtat entre la tradició etnogràfica i folklorica, que va ser molt important des del 1900 al 1936. Fins llavors, en el nostre entorn cultural, hi trobam moltes iniciatives, tan interessants com el *Butlletí del Diccionari*, l'*Arxiu de tradicions populars*, el *Cançoner popular de Catalunya*... i aquí, per exemple, el *Tresor dels avis*. Una tradició que esclatà amb tot vigor tot coincidint amb la Renaixença. Fins el 1939, quan passà el que va passar... fins a la Guerra Civil el patrimoni etnològic anava lligat a una qüestió identitària. A partir del 39 tot queda reduït a l'anècdota, als "coros y danzas", a la folklorització.

LENTA RECUPERACIÓ

-Fins a la transició, és clar...

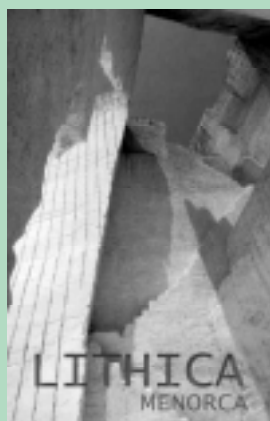
-Ha costat molt. En els darrers vint anys s'ha reprès la tasca de recuperació. A Catalunya principalment, però aquí menys. I és que quan parlem de patrimoni etnològic hi ha un tema clau: la identitat. El patrimoni etnològic no existeix per si mateix, sinó que és la societat que li atorga aquest caràcter de patrimoni, que li transmet un valor. Això explica perquè una societat destaca uns valors patrimonials per sobre altres, perquè a un lloc una cosa té valor o a una altra no en té. Miri, en el segle XIX, a l'Estat espanyol hi havia dos grans corrents de pensament sobre aquesta qüestió. Un se situa, sobretot, a Madrid, Andalusia i les Canàries. Respon al lliure pensament, està lligat a l'Escola Lliure d'Ensenyament, que donà lloc a un discurs antropològic. Mentre que a Galícia, al País Basc i a Catalunya, també a tot l'àmbit català, es desenvolupa un corrent diferent, de base tribal, ètnica, lligat al romanticisme alemany, també a l'Església. L'exemple, aquí, el tenim en mossèn Alcover, que és vicari general. En aquest sentit, jo vull ser crític. Es va formar un model d'identitat una mica simplista, reduccionista, respecte dels elements que realment configuraven la identitat, la qual cosa donà lloc al mite de la tradició. Però, què vol dir tradició? Sembla que per a alguns és allò que es manté deslligat de la història. El folklore pretén la recuperació dels entorns marginals, de la pagesia quan aquesta ja gairebé no existeix i li atorga una imatge bucòlica, allunyada de la modernitat, de l'urbà.

Andreu Ramis i Puig-gros va néixer a Llorito el 1959. És doctor en història per la UIB, expert en etnografia i història de l'antropologia. Entre les seves obres publicades destaquen El pensament antropològic a les Illes Balears, Calendari de festes de les Illes Balears i Pitiüses, Antropologia i etnologia, El folklore i l'etnografia a les Balears, segles XIX i XX i Cultura popular i nacionalisme, entre altres. És el director de l'Obra Social i Cultura de "SA NOSTRA".

PATRIMONI A LA WEB

dgmobeas.caib.es/web/especies05.htm

www.lithica.com

Un exemple de les possibilitats de difusió que té Internet que trobam a aquestes dues pàgines seleccionades entre les moltes que hom pot localitzar a les Illes Balears. Es tracta del catàleg d'ar-

bres singulars, de la Conselleria de Medi Ambient, que respon a un criteri de patrimoni directament relacionat amb la naturalesa, però també a la intervenció que hi ha fet l'home.

La seva adreça és dgmobeas.caib.es/web/especies05.htm

I l'altre correspon a Lithica, un passeig per les antigues pedreres de marès de s'Hostal a Ciutadella, on regularment s'hi fan concerts i altres activitats populars i que constitueixen en si mateixes un llegat de gran importància etnològica. El trobam a www.lithica.com

UN MUSEU DE LA MEMÒRIA

-Per què serveix, doncs, preservar aquest patrimoni?

-Precisament per recuperar la identitat, però de peus a terra, lligada al moment. Per això ens cal recuperar el nostre patrimoni intangible, l'explicació de perquè les coses ara són com són i no d'una altra manera. Això és especialment necessari a una societat com la nostra, que és en continua transformació. Cal fer un museu de la memòria, que posi en valor global tota l'oferta patrimonial de les Illes, com a territori i com a resposta a les demandes socials. En aquest sentit es promouen museus: de la mar, el museu del vi, el museu de la sabata, arxius fotogràfics. No només per mostrar objectes, sinó per conservar la memòria. És imprescindible que ho fem... com a persones i com a membres d'una societat que viu del turisme. Li posaré un exemple:

l'obra etnològica més emblemàtica de les que mai s'han fet a les Illes és el *Die Balearen* de l'Arxiduc. Doncs bé, aquest llibre serví perquè, a partir de la Renaixença, molts de romàntics que situaven els seus paradisos a països exòtics, molt llunyans, descobriessin les illes mediterrànies. L'Arxiduc les va descriure amb rigor i va contribuir a la seva mitificació. Un paradís perdut que amb el temps esdevindria destinació turística.

"Una peça deslligada del seu entorn perd valor. Per això quan parlem de patrimoni ho hem de fer de manera global"